

HKS 9 Joonaanmäen ulkoilumetsä

Suojelu- ja rauhoituspäätökset

Joonaanmäen ulkoilumetsä ja Aunelan rantarinteiden puistot kuuluvat maakunnallisesti arvokkaaseen kulttuuriympäristöön. Se on osa Porvoon vanhaa kaupunkia ja empirekeskustaa ympäröivää kaupunkirakennetta.

Maanomistus

Kaupunki omistaa Joonaanmäen ja Aunelan virkistys-, suojelu- ja katualueet. Kaupunki omistaa myös vanhan torpan osoitteessa Pihlajatie 35. Tarkkistentiestä osa on yleisen tien aluetta no 1552 ja valtion omistuksessa. Porvoon vedellä on maanalaisia putkilinjoja Ruskiksen rannassa. Kalliolla on yksityinen teleliikenteen masto. Pieneläinten hautausmaan alue on vuokrattu yhdistykselle.

Alueen luontotyytit

Alueen metsät ovat pääosin mustikka- ja puolukkatyyppin kangasmetsiä. Paikoin esiintyy myös karumpia kalliomänniköitä ja pienialaisia lehtoja. Entiset pienialaiset pellot ovat osittain metsittyneet ja osittain tuoreita niittyjä.

Historia

Keskiajalla Joonaanmäen rannassa oli ankkuripaikka. Alue kuului Änäsin kartanolle, joka oli kruunun omistuksessa ja nimitettiin kuninkaankartanoksi vuonna 1560. Joonaanmäen liepeillä on 1600-luvun kartoissa pieniä viljelmiä ja matalassa suistossa laitumia. Rantakalliolla kasvava männikkö lienee ollut vanha maamerkki. Joonaanmäki oli 1700-luvun kartoissa nimeltään Notberg (Nuottavuori) ja sen rannassa oli laituri ja nuottavaja.

Vuonna 1833 Änäsin maita liitettiin kaupunkiin, kun Empirekaupunginosa kaavoitettiin. Kaupunki jakoi rantavyöhykkeelle Pellingintien varrelle huvila-, asuin- ja teollisuustontteja. Kaupunginlääkäri G. Wallgren osti huvilatontin vuonna 1858. Kuvanveistäjä Ville Vallgren vietti kesä täällä ja kirjoitti kesämuistoistaan ja huvilan puutarhan hoidosta kirjan. Rannan laituriin tuli kesäisin säännöllinen vesiliikenne, joka oli yhteys rannikon ja saariston kesähuviloille 1930-luvulle asti. Aram Aunela osti Wallgrenien huvilan vuonna 1907 ja perusti sen yhteyteen Porvoon väriliitutehtaan. Rantakallion maamerkki männikkö säilytettiin asuintilan vieressä.

1910-luvulla Bertel Jung laati suunnitelman kaupungin laajentamisesta modernin puutarhakaupunkiaatteen mukaisesti. Monumentaalinen kaupunkirakenne pyrittiin

sovittamaan paikallisen maaston muotoon. Vuonna 1930 hyväksytyssä kaavassa oli rantaan suunniteltu Rantakatu, suistoon teollisuutta ja Aunelan tehtaan ympärille asuinkortteleita.

Kuva 1: Pitäjänkartta vuodelta 1937. Joonaanmäellä on kartan mukaan metsää, pieni lampi ja avokallioita. Sen viljelykelpoiset liepeet ovat viljelykäytössä ja merkitty keltaisella.

Maiseman kehitys

Joonaanmäen ylärinteillä on kasvanut harvaa mäntyvaltaista metsää, jota käytettiin laidunnukseen. Lakikallio ja Pellingintien varren kalliokumpu ovat olleet näköalapaikkoja vuosisatojen ajan. Kalliolla oli painanteessa lampi. Joonaanmäen hienojakoiset alarinteet on otettu viljelykäyttöön jo varhain. Joonaanmäen metsikössä on kiviaitoja, kivilatomuksia, rakennusten perustuksia ja kivettyjä lähdekaivoja, joita ei ole ajoitettu.

Rannan pehmeät alavat maat olivat kaupungin varhaisten vaiheiden aikana aukeita niittyjä ja laitumia. Jollakin kumpareella sijaitsi Änäsin kartano. Empirekaupunginosaa rakennettiin 1800-luvun puolivälissä ja sen eteläpään nouseva teollisuus jo 1800-luvun lopulla. Teollisuuskorttelit laajentuivat suiston laitumille 1900-luvun alussa. Rantaa suoristettiin ja täytettiin tarpeen mukaan.

Georg Wallgren rakennutti huvilan 1860-luvulla aurinkoiselle rinnetontille, jolla oli torppa pienine viljelyksineen. Huvilan ympärille, entisille viljelyksille, Mansikkamäelle ja rantaan kehitettiin pihapuisto kirsikkatarhoineen. Se oli Ville Vallgrenin aikaan kulttuuripersoonien tapaamispaikka. Auneloiden aikana 1900-luvulla teknillisen tehtaan saksalaissyntyinen insinööri Paul Hoge suunnitteli puistoon painovoimaisesti toimivan suihkulähteen, jonne vesi ohjattiin ylärinteen lähdekaivosta. Maamerkkimännikön viereiselle tilalle rakennettiin terassipuutarha 1800-luvun lopussa ja nykyinen huvila Villa Åvik 1920-luvulla. Männikkö otettiin osaksi huvilan omistaneen tehtailijan pihapuutarhan arboretumia eli puulajikokoelmaa.

1900-luvun puolivälissä oli Joonaanmäen metsässä kalliolla tanssilava. Metsästä lopetettiin puiden ja oksien keruu kotitalouksien lämmitykseen. Asuinkortteleita rakennettiin entisille viljelyalueille mäen pohjois- ja eteläreunoille. Vanhat puutarhat jaettiin useille asuintonteille ja pieni osa jätettiin puistoksi. Mäen itäkulmassa säilytettiin yksi vanha torppa pienine niittyineen kaupungin ulkoilun ja puistotoimen tukikohtana.

Rantakatu katkaisi metsän ja pihapuistojen yhteyden rantaan. Rantaviiva siirtyi kauemmas, kun työmailta tuotiin rantaan ylijäämämaita. Täyttömaille rakennettiin veneiden talvisäilytysalueita ja rantautumislaituri. Alue sai nimensä veneilijöitä ohjaavasta liikennemerkistä: 'Sakta farten'. Rannan ruovikoituminen on edennyt voimakkaasti 1950-luvulta lähtien. Silloin jokivarren savimaiden maanviljelyä tehostettiin ja rakennettiin Sikosaaren pengertie, joka katkaisi virtauksia Kaupunginlahdelle.

1900-luvun lopulla teollisuuslaitoksia purettiin ja niiden tilalle rakennettiin asuinkortteleita sekä rantapuistoja. Joonaanmäen metsään rakennettiin puistokäytävien verkosto. Tanssilava ja vanhat huonokuntoiset rakennukset purettiin pois. Pienialaiset viljelmät ja suurin osa entisistä pihapiireistä ja niityistä alkoivat metsittyä. Lemmikkieläinten hautausmaa sijoitettiin rantakadun varteen.

2000-luvun alussa

Joonaanmäen metsä on puustoltaan varttunutta tai vanhaa tuoretta kangasmetsää. Alueella on useita kalliopaljastumia ja pieniä soita. Pohjoisosassa on kuivahkoa kangasmetsää, reunoilla ja eteläosassa on lehtomaista kangasta. Pääpuulaji on suurimmassa osassa aluetta mänty ja alueen eteläosassa kuusi. Asutukseen rajoittuvilla reunoilla kasvaa entisillä niityillä lehtipuultaista metsää. Koivua, raitaa, pihlajaa, harmaaleppää, vaahteraa ja haapaa on harvakseltaan lähes koko alueella. Pensaskerroksessa esiintyvät kataja, korpipaatsama, kiilto- ja virpapaju sekä lehtomaisilla rinteillä taikinamarja. Lehtomaisissa metsissä kasvaa paikoin tuomea sekä vuorijalavan ja lehtosaarnen taimia. Kuolleet tai huonokuntoiset puut on korjattu alueelta pois, sillä lahoppuuta on hyvin vähän.

Joonaanmäen metsän maastossa on säilynyt kiviaitoja, kellareita, kivettyjä kaivoja ja tanssilavan perustusten kivet. Paikoin ne erottuvat selvästi ja paikoin tihenevä puusto ja vesakko peittävät ne näkyvistä. Paikoin on entisiä puutarhoja ja asuinpaikkoja avattu vesakosta, joten vanhoja muureja ja maarakenteita on näkyvillä.

Kuvat 2-4. Joonaanmäen metsässä on erilaisia luontotyypppejä. Kalliomännikössä on pienialaisia soita. Rehevien rinteiden mustikkatyyppin metsää on hoidettu väljänä ja valoisana. Entisiten viljelyalueiden rajoilla on säilynyt kiviaitoja.

Vanhassa maamerkkimännikössä kasvaa yli kaksisataa vuotiaita mäntyjä. Ne on vapautettu lehtipuualikasvoksesta ja niiden viereen on istutettu mäntyjä. Vanhojen puutarhojen piirteitä on palautettu Villa Ävikin entisessä terassipuutarhassa hedelmäpuuistutuksin. Vanhaa rantavyöhykettä on korostettu antamalla tervalepille elintilaa.

Nykyinen rantaviiva on Saktafartenissa noin sadan metrin päässä vanhasta rantaviivasta. Rantavyöhykkeen perustamattomat täyttömaat painuvat ja tulva nousee niille. Tiheä lehtipuusto kasvaa täyttömaiden reunamilla. Puista kuolee suuri osa, sillä ne eivät kestä tulvia eivätkä voimakasta kilpailua. Täyttömaiden puustot antavat vaikutelman hoitamattomuudesta. Veneiden talvisäilytysalueilla on myös luvatonta toimintaa, joka johtaa ympäristön roskaantumiseen.

Kuva 5: Maamerkkimännikön hongat voivat olla yli 200 vuotta vanhoja

Erityiset arvot

Joonaanmäen metsä on erittäin suosittu ulkoilualue. Metsässä on paljon koettuja luontoarvoja, sillä sitä on hoidettu vaihtelevana mosaiikkimaisena kokonaisuutena. Metsässä ja rantavyöhykkeen puistossa sijaitsevat vanhat muurit, kaivot ja kiviaidat kertovat alueen menneisyydestä.

Uhkatekijät, herkkyys ja mahdollisuudet

Alueen luontoon kohdistuu melko voimakasta kulutusta, sillä lähellä on paljon asukkaita ja alue on suosittu leikkien ja ulkoilun alue. Metsä kasvaa varsin nopeasti tiheäksi ja näkymät umpeutuvat, ellei metsän hoitoa jatketa. Jatkuvalle kasvatuksella voidaan ylläpitää metsässä pienipiirteisyyttä ja vaihtelevaa ikärakennetta.

Kulttuuripiirteet häviävät metsästä ja entisten pihapuutarhojen liepeiltä, ellei niitä hoideta. Tiheästi leviävä puusto peittää nopeasti näkyvistä maarakenteet ja kiviaidat ja puut rikkovat rakenteet. Metsän maisemanhoidolla voidaan säilyttää kulttuurihistoriasta kertovat rakenteet, puuston piirteet ja monenlaisten puolikulttuuribiotooppien pienipiirteinen mosaiikki.

Veneiden säilytysalue Saktafartenissa on sijainniltaan hyvä, mutta se on tulvaherkkyiden ja pehmeästä maapohjasta aiheutuvien painumien vuoksi heikosti kehitettävissä. Tulvavesi huuhtelee mukaansa myös veneiden kunnostustöissä maahan varisseita luonnolle haitallisia aineita. Pehmeään rantaan on hankala rakentaa pysyviä laitureita.

Internetkyselyn toiveet käytöstä

Joonaanmäen metsää arvostetaan, koska siellä on hieno luonnonmetsän tunnelma. Vaihtelevaa metsää on hoidettu luonnonmukaisesti ja vaihtelevasti paikoin valoisana, niin että siellä voi marjastaa, sienestää ja tarkkailla lintuja luonnon eläimiä. Maastopolkuja käytetään juoksuun ja maastopyöräilyyn. Talvisin on valaistuilla ulkoilupoluilla hyvät ladut, joista on yhteys Humlan reitille. Käyttäjät toivovat, että talveksi olisi käytössä latujen lisäksi valaistu kävelyreitti. Myös joidenkin maastopolkujen merkitsemistä maastoreitiksi toivotaan.

Asemakaava

Kansallisen kaupunkipuiston alueeseen kuuluvalla rannalla on asemakaava, mutta Joonaanmäen metsäalueella ei ole. Rantavyöhykkeen asemakaavassa on pieniä osia 1800-luvun puutarhoista osoitettu puistoalueiksi ja ne kuuluvat kansalliseen kaupunkipuistoon. Ne on asemakaavassa merkitty kulttuurihistoriallisesti merkittäviksi. Niiden kunnostaminen ja uudet rakenteet tulee sopeuttaa säilyneisiin rakenteisiin. Rantakadun varren lähivirkistysalueella ovat tervaleppiä kasvavat kosteikot merkitty biologisesti arvokkaiksi, luonnonmukaisina kehitettäväksi alueiksi. Myös osayleiskaavassa on suojeltu vanhan rantavyöhykkeen jäljellä olevia tervalepikoita.

Joonaanmäen metsä on yleiskaavassa merkitty lähivirkistysalueeksi, jolla on erityisiä ympäristöarvoja. Alue on suunniteltava siten, että virkistystoiminta sopeutuu alueen maisemallisiin ja luonnonsuojellisiin arvoihin. Alueen käyttöä suunniteltaessa ja toteutettaessa on otettava huomioon luonnon monimuotoisuuden kannalta tärkeiden elinympäristöjen ja eliölajiesiintymien säilyttämisedellytykset. Yleiskaavan tavoitteet ovat riittävät kansallisen kaupunkipuiston kannalta.

Käyttösuunnitelma ja rajoitukset

Metsä on tärkeä virkistysalue. Polkuverkostoa ja käyttömuotoja kehitetään ulkoilun ja virkistyksen tarpeen mukaan luontoarvot huomioon ottaen.

Hoidon tavoitteet

Metsänhoidon lähtökohtana alueen turvallinen virkistyskäyttö siten, että samalla voidaan säilyttää ja suojella alueen arvokkaita luontokohteita. Tavoitteena on kehittää mosaiikkimaista kasvustorakennetta ja myös säilyttää historiallisen maankäytön jälkiä näkyvillä. Näitä tavoitteita toteuttaa alueelle vuonna 2010 laadittu erillinen metsänhoitosuunnitelma.